

*Петар М. Матић**

Институт за политичке студије, Београд

*Марко Р. Мијатовић***

Независни истраживач, Београд

ЛОКАЛНИ ИЗБОРИ У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ 2024. ГОДИНЕ – ПОЛИТИЧКА ДИНАМИКА И ПОСЛЕДИЦЕ

Сажетак

У овом раду, анализираћемо политичку динамику последњег циклуса локалних избора у Србији. Осврнућемо се на постојећи институционални оквир као и реформе у овој области изборног права које су претходиле самим изборима. У том смислу, у првом делу биће примењена институционална парадигма како би се истражио институционални контекст. Други одељак анализира шири друштвено-политички контекст који је утицао на излазност и резултате избора. У трећем одељку, пажња је посвећена изборним актерима, било појединачним партијама било њиховим коалицијама. Обрађују се и мањинске партије које узимају учешће у изборној утакмици под посебним условима кроз видове позитивне дискриминације. Четврти одељак је посвећен формирању локалних власти, док је засебан део везан за групе грађана као засебне политичке актере у локалним срединама. Закључак се односи на кључне налазе овог истраживања. Чинећи извесну целину са локалним изборима одржаним у граду Београду и још 65 општина, градова и градских општина у централној Србији, 17. децембра

* Имејл адреса: pmatic75@gmail.com; ORCID: 0000-0003-0205-9762.

** Имејл адреса: markomijatovic78@gmail.com; ORCID: 0009-0008-9948-2287.

2023. године, они су показали слику политичке сцене Србије, њену динамику, актере на националном и локалном нивоу, њихове стратегије политичке борбе и, коначно, изборне преференце грађана везане за политичку утакмицу у локалним политичким аренама. Ови избори су били својеврстан тест пошто су се одржали одвојено у односу на парламентарне изборе са краја 2023. године. Они такође пружају одличну основу за анализу политичких последица у случају њихове раздвојености у односу на националне изборе, с обзиром да су се пре пола године у једном броју градова и општина локални избори одржали истовремено са националним.

Кључне речи: локални избори, коалиције, политичке партије, групе грађана, локална самоуправа

ДЕТЕРМИНАНТЕ ЛОКАЛНИХ ИЗБОРА

Локални избори су избори за хијерархијски најниже органе власти, односно избори у локалним заједницама „као друштвеним групама настањеним на одређеном простору, чије чланове повезује близина и њоме условљене заједничке потребе и активности” (Рејановић 2005, 187). Поље локалних избора, у домаћој, али и иностраној научној литератури је још увек недовољно истражено (Marschall, Shah and Ruhil 2011, 97). У идеалнотипским околностима, смисао локалних избора би се огледао у артикулацији локалних интереса кроз локална представничка тела (Матић 2012, 33). Током претходних декада, широм света су присутне бројне реформе како би се извршила децентрализација и, самим тим, нагласио значај локалне самоуправе (Матић и Мировић 2011, 270). До те тенденције нарочито долази са процесом глобализације, када се, са једне стране, тежиште политичког одлучивања помера ка наднационалним актерима, док се, са друге, одвија деволуција (Мировић и Матић 2007, 104). Те супротстављене тенденције се у научној литератури обележавају терминима глокализација или фрагментација (Rosenau 2003).

Локални избори су подређени националним изборима (Kasapović 2004, 61). Па ипак они деле структурална обележја избора на националном нивоу, који су обележје сваког представничког система, одржавају се у редовним временским интервалима и служе да на њима власт опстане или се пак промени (Тодић 1995, 84). Као

такви, и локални као и национални избори обезбеђују легитимност политичког и уставног поретка (Stepanov 2008, 128). Значај локалних избора је умногоме одређен положајем локалне самоуправе у политичком систему, односно степеном њене аутономије у односу на више инстанце. Такође, у условима постојања јаке грађанске свести о локалним питањима и проблемима, наглашава се и улога локалних избора у систему политичког представљања.

За места у представничким телима локалних, као и избора за више нивое власти боре се политичке странке као „добровољне, релативно трајне организације политичких истомишљеника чији је циљ преузимање и вршење власти, односно стални утицај на њу, ради остваривања одређених групних интереса” (Stojiljković 2006, 19). Поред политичких странака на локалном нивоу су, такође, у мањој или већој мери присутни и непартијски политички актери, локални покрети и групе грађана. Локални избори су својеврсна борба за престиж за политичке актере у локалним срединама (Jovanović i Matić 2020). У њима се види могућност промоције, мобилизације чланства и регрутовање својих кадрова у локалне скупштине и, уколико се уђе у власт, њихова извршна тела (Miјatović 2016, 53). У циљу уласка у власт или барем само у представничка тела, спроводе се различите тактике предизборног (самосталног или коалиционог), као и постизборног наступа (које може бити дириговано од партијског врха или пак остављено аутономији локалних огранака).

И у децембру 2023. и у јуну 2024. године у центру пажње били су избори за власт у главном граду – Београду, што је, компаративно посматрано, случај и са другим земљама где политичка борба за престоницу има посебан значај, као што је то нпр. случај са Лондоном – „висок национални профил дат конкуренцији за политичку контролу над лондонском владом значи да смо на тим изборима (деценијама) сведочили широј партијској борби више него у другим местима” (Rallings and Thrasher 2003, 86).

Конкретно, ови београдски избори требало је да буду и излаз из кризе власти у којој се београдска власт нашла. Криза је настала демонстрацијама опозиције током октобра 2023. године са захтевом расписивања нових београдских избора за децембар те године и подношењем оставке градоначелника Београда, Александра Шапића (СНС). Расписивање тих избора довело је до формирања Привременог органа састављеног паритетно од странака власти и опозиције, који је фактички наставио да функционише, по одређеним тумачењима

дуже од правно дефинисаног рока, и након децембарских избора 2023. године на којима је владала пат-позиција између власти и опозиције, што је и био разлог одржавања поновљених избора у јуну 2024. године.

Наравно, велики значај су имали и избори у градовима који су окружни центри Србије, као и у општинама, у којима су грађани имали прилику да поклоне поверење властима или пак гласају за опозиционе политичке опције.

У највећем броју случајева, предизборне (као и постизборне) коалиције су се са централног преливале и на локални ниво у Србији. То је условљено јаким утицајем партијских централа на њихове локалне одборе (Stojanović 2022). Такође, приметна је и умањена излазност у односу на изборе с краја 2023, чиме се, уз неки вид пасивног бојкота дела опозиционих странака, потврђује и теза да раздвајање парламентарних и локалних избора код потоњих може водити већој апстиненцији услед недовољно развијене свести о значају локалне самоуправе (Matić 2020).

У овом раду, ми ћемо се руководити методама институционализма како би се истражио институционални оквир локалних избора у Србији. Такође ће се користити метод контекстуалне анализе у циљу наглашавања бројних друштвених фактора који су утицали на резултате и политичку динамику недавно завршеног циклуса избора на локалном нивоу. Извршиће се и анализа изборних резултата кроз модел дескриптивне статистике, како би се представили кључни резултати кроз проценте изборне подршке изборним актерима и броју освојених одборничких места од стране најзначајнијих политичких актера.

Уколико се локални избори посматрају у ширем светском или европском контексту приметно је да се, као и код парламентарних примењују дивергентни модели. Најприсутнији је пропорционални изборни систем, док неке државе у Европи примењују већински. Такође, у случају Француске постоји решење по коме се у општинама до 10.000 становника примењује већински систем, док у оним већим пропорционални. Неке земље, попут Пољске, су преузеле ово решење. Ово свакако није мешовити изборни систем, пошто се у изборним јединицама примењује један од ова два најопштија модела. Локални избори, неретко, представљају и полигон за шире реформе изборног права. У случају Велике Британије, у традиционалном систему просте већине уводе се иновације у циљу веће сразмерности, па се

у последње време у одређеном броју јединица локалне самоуправе примењује пропорционални систем (Матић 2012). Тако је поље локалних избора широм Европе било и остаје један од кључних полигона за реформе изборних правила.

ДРУШТВЕНО-ПОЛИТИЧКИ КОНТЕКСТ ИЗБОРА

У односу на децембар 2023. локални избори 2024. године одржани су у делимично другачијим политичким условима. Након краткотрајних демонстрација опозиције, која је инсистирала да су децембарски избори покрадени и да се морају поновити, а које су прекинуте крајем јануара 2024. године, услед очигледно мале подршке грађана оваквом виду протеста, опозиција се одлучила на интернационализацију протеста и обраћање Европском и појединим другим националним парламентима, у првом реду немачком парламенту. Уједно, очекивао се и Извештај Канцеларије ОЕБС за демократске институције и људска права (ОДИХР). Тако Европски парламент 8. фебруара 2024. доноси Резолуцију о изборима у Србији у којој указује на одређене нерегуларности на изборима на свим нивоима и позива на независну истрагу тим поводом. Посебан осврт је посвећен изборима за градску скупштину Београда (Tuhina 2024).

Неколико седмица након тога, 28. фебруара и ОДИХР наступа са својим Извештајем у коме се наводи да је на децембарским изборима „иако технички добро организовани и са могућношћу избора између различитих алтернатива, доминирало одлучујуће учешће Председника, што је, заједно са систематским предностима владајуће странке, створило неправедне услове за учеснике избора”. У правцу отклањања неправилности на изборима ОДИХР даје 25 препорука за побољшање изборног процеса у Србији (Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE] 2024a).

Власт је најавила да ће у најбржем року приступити спровођењу препорука ОДИХР, а директни преговори власти и опозиције трајали су током априла у Народној скупштини – први састанак је одржан 1. априла, а последњи 17. априла. Без обзира на то, у складу са законским роковима, председница Народне скупштине, Ана Брнабић (СНС), расписала је београдске изборе за 2. јун 2024. године (иако је било говора да ће првобитно београдски избори бити самостално организовани 28. априла, од тога се у међувремену одустало).

Већина опозиције (Србија против насиља и Коалиција НАДА) имала је три основна захтева – сређивање бирачког списка (спречавање „пресељавања бирача”), ослобађање медијског простора за све политичке опције, пре свега на јавним радио-дифузним сервисима – РТС и РТВ, док је трећи захтев био да се београдски и локални избори одрже истог дана. У том контексту су заједно са невладином организацијом „ПроГлас”, чланице коалиције Србија против насиља и НАДА, као и Двери потписале 9. марта „Споразум о неопходним изборним условима за слободне и поштене изборе” (Danas 2024).

Власт је првобитно начелно прихватила део захтева, односно прва два захтева (везана за спречавање „пресељавања бирача” и медијску заступљеност), али је резолутно одбијала трећи у вези са истовременим одржавањем београдских и осталих локалних избора описујући га „као противзаконит”. Коначно, 18. априла дошло је до обрта и председница Скупштине, Ана Брнабић, прихватила је и трећи захтев опозиције да се изменама Закона о локалним изборима (продужењем законског рока за расписивање са 120 на 150 дана уочи истека мандата) сви планирани избори одрже 2. јуна 2024. године.

Наведена одлука власти довела је до подела у водећој опозиционој коалицији Србија против насиља, која на састанку 19. априла гласа о изласку на изборе и резултатом 5:4 побеђује опција за излазак на изборе. Раније договорени принцип да се у одлучивању поштује одлука већине престаје да важи. За излазак на изборе гласали су: ЗЛФ, НПС, Еколошки устанак, ПСГ, НЛС и, накнадно, ДС која је истицала да ће се иако је гласала против приклонити одлуци већине. Против су били ССП, СРЦЕ и Заједно. НДСС се придружио одлуци о бојкоту на седници Градског одбора Београд, 20. априла.

Пошто су се законски рокови приближили самом крају, седница Скупштине, иницирана са 184 од 250 потписа посланика, заказана је за 22. април, док је дан касније потребном већином гласова донета одлука о изменама Закона о локалним изборима, чиме се омогућило расписивање избора за исти дан, 2. јун 2024. године. Блок ССП-СРЦЕ-Заједно наступио је са предлогом Уставног закона како би се сви локални избори одложили на јесен, али тај предлог није добио потребну већину.

Коначно, председница Народне скупштине, Ана Брнабић, 26. априла расписала је локалне изборе у 67 градова и општина, а

након тога у градовима Београд, Ниш и Пожаревац расписани су избори за њихове градске општине. Три дана касније, у Народној скупштини Републике Србије основана је Радна група за унапређење изборних услова, у којима је требало да учествују представници свих парламентарних група, као и невладиних организација ЦеСИД, Црта и *Transparency International*.

Током каснијих преговора власти и парламентарних странака опозиције, почетком маја дошло је до одређених помака у подручју Закона о јединственом бирачком списку. Наиме, усвојена је одредба о забрани гласања на новој адреси бирача који су у последњих 11 месеци променили пребивалиште (*Закон о допунама Закона о јединственом бирачком списку 2024*), а што је требало да спречи очигледан проблем „миграције бирача”, који је био на децембарским изборима 2023. године.

До нових заплета је дошло средином маја, када су локалне изборне комисије поништиле изборне листе „Бирам борбу” на Новом Београду, Вождовцу, Старом Граду, Врачару и у Јагодини, као и „Крени-Промени” на Вождовцу и доцније у Старом Граду и Врачару. У Новом Саду је одбијена листа МИ-Снага народа. Разлог овоме био је у приговорима да су кандидати „Бирам борбу” пријавили кандидате који то нису могли да буду по одредбама промењеног Закона о јединственом бирачком списку (нису имали пребивалиште дуже од 11 месеци на актуелној адреси), „Крени-Промени” се замерало да није испоштовала родну квоту на својим листама или није имала довољан број потписа, а и код МИ-Снага народа разлог је такође била неиспуњена родна квота. Услед претњи бојкотом од стране „Бирам борбу” и „Крени-Промени”, од једног броја приговора се одустало, пре свега кад су у питању листе „Бирам борбу”. Коначно, након истека времена за финализирање изборних листа 17. маја и „Бирам борбу” и „Крени-Промени” остали су у изборној трци.

ИЗБОРНО ЗАКОНОДАВСТВО У ОБЛАСТИ ЛОКАЛНИХ ИЗБОРА

Нормативни оквир за локалне изборе 2024. године донекле се разликовао од дела локалних избора одржаних у децембру 2023. године. Законске измене су се односиле на уступке власти у погледу расписивања избора (продужен је рок у којем се избори могу расписати са најраније 120 на 150 дана уочи истека мандата

скупштина локалних самоуправа), те да гласачи који су у протеклих 11 месеци променили пребивалиште не могу гласати на новој, него на претходној адреси.

Генерално, изборна правила дефинисана су „јединственим” Законом о локалним изборима уочи тих избора (Zakon o lokalnim izborima 2024). Основни постулати тога закона – избори се одржавају пропорционалним системом са јединицом локалне самоуправе (градом, општином и градском општином) као једном изборном јединицом, са затвореним кандидатским листама. Изборни цензус је 3% (чл. 61), а мандати се деле Д’Онтовог методом (чл. 62). Сви мандати се распоређују према редоследу на изборној листи, а у случају престанка мандата одборника изабраних на коалиционим листама замењује их члан исте политичке странке (чл. 73). Уз то, на изборним листама захтева се заступљеност „мање заступљеног пола” у уделу од 40 одсто, уз прецизну одредбу да „на пет одборничких кандидата морају бити два кандидата оног пола који је мање заступљен на листи (члан 41)” (Matić i Mijatović 2024, 198).

Посебну привилегију по Закону имају странке националних мањина, као и њихове коалиције. Странке националних мањина су оне странке за које је изборна комисија утврдила да је њихов основни циљ заступање и заштита интереса националне мањине, као и унапређење права припадника националне мањине у складу са међународним правним стандардима, о чему се доноси посебна одлука Изборне комисије. Она се о овом питању може консултовати и са Националним саветом националне мањине (Zakon o lokalnim izborima 2024, чл. 75). „Странке националних мањина су додатно фаворизоване на изборима на начин да се листама странака или коалиција националних мањина које су добиле мање од 3% гласова, изборни скор, односно изборни количници повећавају за 35% (члан 78 Закона)” (Matić i Mijatović 2024, 198), што је јединствен случај позитивне дискриминације у свету

Према члану 43. Закона, за локалне самоуправе прописано је колико је потписа бирача потребно да се поднесе листа, па је тако за локалну самоуправу до 20.000 бирача потребно 200 потписа бирача за кандидатску листу, до 30.000 бирача потребно је 300 потписа, до 50.000 бирача потребно је 500 потписа, до 70.000 бирача потребно је 600 потписа, за оне локалне самоуправе до 100.000 бирача потребно је 800 потписа, за локалне самоуправе до 500.000 бирача потребно је 1.000 потписа. „За локалне самоуправе са више од 500.000 бирача

(заправо само за градске изборе у Београду) потребно је 3.000 потписа бирача. Чланом 77. Закона прописано је да се мањинске листе могу прогласити са половином прикупљених потписа бирача, према споразуму из члана 43. Закона, у односу на странке већинског народа” (Matić i Mijatović 2024, 198).

У предизборном периоду у преговорима власти и опозиције дошло је до промена изборног законодавства и то тако да је одредба о томе када треба да се распишу локални избори промењена, тако да гласи: „да се локални избори морају расписати најраније 150 дана, а најкасније 45 дана пре истека одборничког мандата” (Zakon o lokalnim izborima 2024, čl. 35). Раније је било предвиђено да се избори могу расписати најраније 120, а најкасније 45 дана пре истека одборничког мандата (Matić i Mijatović 2024, 199). Уједно, скраћено је и време рока у коме се избори морају да одрже – 30 до 60 дана од дана расписивања. Тиме је омогућено да сви локални избори буду одржани истовремено са београдским, 2. јуна 2024. године. Уједно, фактички је отворена могућност скраћивања кампања, али и период потребан за предизборне радње, пре свега за подношење кандидатских листа.

Као највећи уступак власти видела се промена Закона о јединственом бирачком списку (Zakon o dopunama Zakona o jedinstvenom biračkom spisku 2024) којим је предвиђено да на садашњим пребивалиштима не могу да гласају грађани који су га пријавили у последњих 11 месеци (односно након 3. јула 2023. године).

АКТЕРИ НА ЛОКАЛНИМ ИЗБОРИМА 2024. ГОДИНЕ

Председница Народне скупштине, Ана Брнабић, 26. априла расписала је локалне изборе у 67 градова и општина. Поред избора за Скупштину града Београда, избори су расписани, дакле, у још 89 локалних самоуправа (43 у Аутономној покрајини Војводини, 17 у београдским градским општинама и 29 у централној Србији). Поред 89 редовних избора расписани су и превремени избори у општини Прешево, у којој су претходни локални избори одржани 2021. године, услед увођења привремених мера и Привременог органа због непостојања већине и чињенице да Скупштина општине није заседала девет месеци (FoNet 2024).

У Аутономној покрајини Војводини одржани су избори у градовима Нови Сад, Сомбор, Кикинда, Зрењанин, Сремска

Митровица, Панчево и Вршац, као и општинама: Ковин, Бела Црква, Алибунар, Пландиште, Ковачица, Опово, Нова Црња, Житиште, Нови Кнежевац, Чока, Ада, Кањижа, Сента, Бачка Топола, Мали Иђош, Бечеј Жабаљ, Тител, Беочин, Темерин, Србобран, Бач, Бачки Петровац, Бачка Паланка, Стара Пазова, Инђија, Пећинци, Рума, Ириг, Шид, Апатин, Оџаци, Бечеј и Нови Бечеј. У Београду су одржани избори у градским општинама: Барајево, Гроцка, Сопот, Лазаревац, Обреновац, Младеновац, Звездара, Стари град, Врачар, Савски Венац, Чукарица, Раковица, Вождовац, Палилула, Земун, Нови Београд, Гроцка и Сурчин. У централној Србији избори су одржани у градовима Ниш, Ваљево, Ужице, Јагодина, Пожаревац и Чачак, као и општинама: Ариље, Чајетина, Врњачка бања, Рашка, Сјеница, Тутин, Нова Варош, Ивањица, Свилајнац, Сврљиг, Алексинац, Бујановац, Прешево, Сурдулица и Босилеград. Избори су одржани и у градским општинама Ниша – Медијана, Црвени крст, Палилула, Пантелеј и Нишка бања, као и у градској општини Пожаревца – Костолцу (Republička izborna komisija [RIK] 2024).

Збирно, на изборима је власт наступила у једној колони – Српска напредна странка (СНС) и Социјалистичка партија Србије (СПС) по први пут систематски заједно наступају на изборима уз своје коалиционе партнере (Социјалдемократска партија Србије – СДПС, Покрет уједињених пензионера Србије – ПУПС, Покрет социјалиста – ПС, Српска народна партија – СНП и Јединствена Србија – ЈС). Коалицији се придружују и Заветници, као и Српска радикална странка – СРС (у далеко већем опсегу него у децембру 2023. године; СРС самостално наступа само у Бачкој Паланци и Сремским Карловцима). Већи део некадашње коалиције Србија против насиља – наступа у коалицији „Бирам борбу” (Зелено-леви фронт – ЗЛФ, Народни покрет Србије – НПС, Демократска странка – ДС, Покрет слободних грађана – ПСГ и Ново лице Србије – НЛС). У значајнијем броју општина наступа и МИ-Снага из народа (настала као фракција из парламентарне групације МИ-Глас из народа), те Народна странка у коалицијама са Дверима, Новом Србијом и Покретом Живим за Србију. Ове локалне изборе је обележио и улазак у политичку арену дотадашње невладине организације „Крени-Промени” С. Манојловића, која учествује на изборима у Београду, Новом Саду, као и једном броју мањих локалних самоуправа.

За бојкот се опредељују Странка слободе и правде – ССП, Србија центар – СРЦЕ, Заједно, као и Коалиција НАДА (Нова

демократска странка Србије – НДСС и Покрет за обнову Краљевине Србије – ПОКС). С обзиром да је бојкот избора био сконцентрисан на Београд, све „бојкот” странке, изузев Заједно (која је из свог чланства искључивала све локалне организације које су хтеле да изађу на изборе – пре свих, београдски и новосадски), дале су аутономију локалним одборима да сами одлуче о изласку на изборе. Тако су, локални огранци ССП учинили у Новом Саду, Нишу, Зрењанину, Ваљеву; НДСС у Нишу и Новом Саду, итд.

Опозиционе коалиције у локалним срединама формирају и претходне коалиције при чему се полако губи граница између чланица некадашње коалиције Србија против насиља и коалиције НАДА, што условљава учесталију сарадњу. У појединим локалним самоуправама формирају се и јединствене листе свих опозиционих странака (Нови Сад, Бачка Паланка и др.), док у појединим градовима и општинама иде се у две и више колона (Зрењанин, Ниш и др.). Неретко са странкама некадашње коалиције Србија против насиља наступају и Двери, СДС и регионални ЛСВ, а од мањинских странака – мађарска Демократска заједница војвођанских Мађара и хрватска Демократска заједница Хрвата.

На самосталном наступу, заправо одвојеном од странака коалиције Србије против насиље, инсистира десна Народна странка, која пак сарађује и са Новом Србијом, Дверима и Покретом за слободну Србију, али и са појединим странкама из бивше коалиције „Србија против насиља” (Пожаревац) или ПОКС (Ужице).

Новоформирана политичка опција МИ-Глас из народа која је наступила на ванредним парламентарним, покрајинским и локалним изборима у децембру 2023. године, након избора се поделила око сарадње са странкама власти и опозиције на нивоу града Београда, јер је од њих зависила нова већина. Део организације око лидера Бранимира Несторовића издвојио се и формирао нову групацију – МИ-Снага народа. Део организације око Бранка Павловића наставио је да функционише као МИ-Глас из народа, док је део покрета око носиоца београдске листе из децембра 2023. године Александра Јерковића прешао у редове владајућег СНС. На овим београдским изборима наступају самостално и МИ-Снага народа и МИ-Глас из народа.

Владајући СНС и СПС у стратешкој коалицији наступају у 86 градова, општина и градских општина, у две иду одвојено (Јагодина и Свилајнац). СНС у једној општини (Босилеград) наступа у коалицији

са групом грађана – „То смо ми – Природни покрет”, дугогодишњег председника те општине Владимира Захаријева. СНС не наступа у једној (Тутин), а СПС у две општине (Тутин и Босилеград).

Напредњацима и социјалистима су се придружили и остали стратешки партнери са претходних избора (СДПС, ПУПС, ПС, СНП, ЗС, ЈС). Њима се и овог пута, као и у децембру 2023. године придружује СРС, док потпуним политичким заокретом то овог пута чини и странка Заветници, али и Самостална српска странка бившег високог функционера СДСС Андреје Младеновића, те НСС народног посланика Марјана Ристичевића и мађарски Савез војвођанских Мађара. Конкретно, СНС и СПС наступа у коалицији са СРС у 73 локалне самоуправе, са Заветницима у 51, са ПУПС у 49, са СДПС у 47, са ПС у 36, са ЈС у 21, са Здравом Србијом – ЗС у 11, са СНП у 10, са СВМ у седам, са Самосталном српском странком – ССС у четири, са Народном сељачком странком – НСС у две, са Уједињеном сељачком странком – УСС у једној, са Уједињеним за Лазаревац у једној, са Друштвом за церебралну и дечију парализу Нови Београд у једној, са коалицијом „Породични аларм” у једној, са ГГ Свилајнац чува будућност у једној, као и „То смо ми – Природни покрет” у једној. Самостални, или пак наступи коалиционих партнера у другим аранжманима сведени су на минимум – СРС (Сремски Карловци и Бачка Паланка), СПС–ЈС (Јагодина и Свилајнац), ЗС (Чајетина и Ужице), Заветници (Сопот), УСС (Сврљиг) и СДПС у коалицији са Санџачком демократском партијом – СДП (Сјеница).

Велика коалиција око СНС и СПС наступа под називом „Србија сутра” прилагођена свакој локалној самоуправи.

Опозиција, пре свих чланице бивше коалиције „Србија против насиља” које су бојкотовале изборе – ССП, СРЦЕ, Заједно, од самог почетка кратке, предизборне кампање слала је својим бирачима конфузне поруке. Иако су, изузев странке Заједно, локални одбори осталих странака имали слободу да одлучују о наступу на локалним изборима изузев у Београду, „бојкоташке” странке опет су донеле низ нелогичних одлука, па се често долазило у парадоксалне ситуације да у једној општини на изборе излазе, а да у суседној не излазе (ССП у Суботици проглашава бојкот, а у суседној Бачкој Тополи предводи локалну опозициону коалицију, а сличних примера је било и у другим деловима земље). Имајући наведено у виду, као и било какво одсуство конкретне бојкот кампање у Београду, што је правдано тиме да се не ремети положај опозиционих странака

које на изборе излазе, све се свело се на медијске изјаве лидера странака које су прогласиле бојкот. Тако је било и мишљења да се није радило о бојкоту, већ једноставно о изборној апстиненцији појединих странака.

Широм Србије бивше странке Србије против насиља (ДС, НПС, ЗЛФ, ПСГ, НЛС, Еколошки устанак) наступале су, у зависности од снаге својих локалних одбора, у коалицији „Бирам борбу” при чему је слоган био прилагођен конкретном имену локалне самоуправе.

Уколико се ишло у шири фронт опозиције (са ССП, СРЦЕ и другим, а од мањинских партија – ДЗВМ, ДЗХ) имена су мењана у „Уједињена опозиција” или неко друго име.

Са делом коалиције Србије против насиља у Војводини сарађује и Лига социјалдемократа Војводине – ЛСВ, која је 2023. године раскинула вишегодишњу градску коалицију са СНС у Новом Саду, а у марту 2024. руководство ЛСВ доноси одлуку којом забрањује предизборне и постизборне коалиције са СНС (N1 2024).

Конкретно, посматрано по странкама, од опозиционих партија везаних за некадашњу коалицију „Србија против насиља” највише наступа бележи НПС 62, а потом ДС 61, НЛС 43, ЗЛФ 34, ПСГ 33, регионална ЛСВ 21, Еколошки устанак 20 и СДС у једној локалној самоуправи. Од десне, „суверенистичке” опозиције Народна странка наступа у 22, Двери 17, Доста је било 14, Покрет Живим за Србију у 9 и Нова Србија у три. Релативно нове политичке опције инсистирају на самосталном наступу – МИ-Снага народа у 18, Крени-Промени у 10, а МИ-Глас из народа у једној локалној самоуправи (Београд). Из „бојкот” опозиције НДСС наступа у 28, ПОКС у 22, ССП у 16, а СРЦЕ у 10 локалних самоуправа.

По питању наступа опозиције понављају се тенденције са децембарских избора 2023. године. Нису покривене све локалне самоуправе, па опозиција наступа у 77 од 89 јединица локалне самоуправе. Често организациону потку наступа чине огранци ДС, као некада моћне странке са широком територијалном инфраструктуром, али са приметно јако ослабљеном базом чланства и бирача. Брзим ширењем локалне мреже по Србији сличну улогу почиње да има и НПС. Као и у децембру 2023, нису ретке ситуације у којима је наступ једне странке опозиције заправо и једини опозициони наступ у одређеној јединици локалне самоуправе (НПС у Беочину, НЛС у Чајетини, ПСГ у Кањижи, НДСС у Сремским Карловцима, Народна странка у Бољевцу и др.). Уједно, чести су и примери

раздробљености опозиције у две или више локалних опозиционих листа (6 у Београду и Нишу, 5 у Старој Пазови, по 4 у Пожаревцу, Ужицу и Чачку итд.).

Од мањинских странака, међу мађарским партијама највише наступа бележи СВМ 23, потом ДЗВМ 11, а Демократска странка војвођанских Мађара – ДСВМ и Странка мађарског јединства – СМЈ по два. Код бошњачких партија, Странка правде и помирења – СПП наступа у 6 градова и општина, Бошњачко-српски савез – БОСС и Странка демократске акције – СДА у по 2, а СДП у једној општини. Код албанских партија, Партија за демократско деловање – ПДД, Демократска унија Албанаца – ДУА, Алтернатива за промене – АЗП наступају у 2, а Покрет за демократски прогрес – ПДП, Покрет за реформе – ПЗР, Демократска партија Албанаца – ДПА и Демократска партија – ДП у по једној локалној самоуправи.

Код осталих националних мањина хрватски Демократски савез Хрвата у Војводини – ДСХВ бележи 2 наступа, а ДЗХ један. Руска странка бележи 15 наступа, а такође странке руске мањине Европска зелена партија 12 и БУНТ-Права Србија два. Код ромских партија, Демократска унија Рома – ДУР наступа у 6, Унија Рома Србије – УРС у 2, а Ромска странка Јединство – РСЈ у једној локалној самоуправи. По један наступ бележе Влашка народна странка, Влашка странка и такође влашка странка – Истина/Адавиера. Словачка Зелена странка Србије наступа у 7, а Словачка демократска лига у 2 локалне самоуправе. Странка Црногораца – СЦГ наступа у 4, а Црногорска партија – ЦП у једној локалној самоуправи. Грађанска странка Грка Србије излази на изборе у 6, а Странка Југословена у једној локалној самоуправи. Увећање од 35% за све мањинске листе које освоје мање од 3% гласова је у извесним ситуацијама створило неравнотежу, па је у случају избора за одборнике Града Ниша језичак на ваги у корист владајуће коалиције био управо један мандат Руске странке, која на изборима обично бележи резултат између 1 и 2%, иако је у Србији према последњем Попису око 0,2% припадника руске мањине.

ИЗЛАЗНОСТ И РЕЗУЛТАТИ ИЗБОРА

Излазност на овим изборима у значајној мери је била мања него на децембарским изборима 2023. године. У Београду је рецимо, била мања за око 12% у односу на изборни циклус одржан у децембру

2023. године. Бојкот или апстиненција од избора израженије је присутна само у Београду, док се у Војводини и централној Србији осетила у мањој мери. Генерално, излазност је била смањена у односу на републичке изборе у децембру 2023. године, што се, као и у Београду, може повезати са изостанком избора на националном нивоу, али и апатијом бирача опозиције која се уочи ових избора додатно поделила. Упоредно посматрано, излазност на локалне изборе је генерално мања када су локални избори раздвојени од парламентарних. Тако, Ангелика Ветер утврђује да је у случају локалних избора у Немачкој где је израженија локална аутономија и где постоји виши ниво свести о значају локалне самоуправе, приметно да постоји нижи ниво излазности на локалне изборе, чиме се доводи у питање легитимитет локалних институција (Vetter 2015)

Највећа излазност забележена је у Пећинцима (78,24%), Босилеграду (68,19%), Сурдулици (67,55%), Чајетини (65,28%), Новој Црњи (62,83%), Сврљигу (63,03%), Бољевцу (60,78%), Србобрану (60,37%), Беочину (60,19%) и Малом Иђошу (60,11%). Са друге стране, најмања излазност је била у Прешеву (34,20%), Алексинцу (39,10%), Суботици (41,83%), Ариљу (42,09%), Свилајнцу (43,42%), Сенти (43,43%), Бујановцу (43,63%), Сомбору (43,81%), Ивањици (43,97%), Тутину (44%). У свим осталим градовима, општинама и градским општинама излазност се кретала између 45% и 60%. Генерално посматрано, излазност на локалне изборе током овог изборног циклуса је била значајно нижа него само шест месеци пре тога (РИК 2024).

Резултати су неспорно показали доминацију коалиције окупљене око СНС. Поред убедљиве победе у Београду и Новом Саду, победа СНС десила се и у преко 80 градова, општина и градских општина. Једини изузеци су били град Ниш, централна нишка општина Медијана, београдске општине Стари Град, Врачар, Нови Београд и Савски Венац, док је неизван резултат био у Чачку. У наведеним локалним самоуправама опозиционе групације – у Нишу и нишкој општини Медијана ГГ „Драган Милић”, коалиција Бирамо Ниш (НПС, ЗЛФ, ДС, ПСГ) и коалиција око НДСС; у београдским општинама Стари град, Врачар, Нови Београд, Савски Венац Бирам борбу и Крени-Промени, те у Чачку конгломерат политичких опција – Бирам борбу, коалиција око НС и Нове Србије, самосталне листе Двери и група грађана биле су у непосредној прилици да дођу до потребне парламентарне већине. Опозицији је успело да

добије одборничку већину само у централној нишкој општини Медијана, док су на нивоу града Ниша и Чачка од стране опозиције резултати оспорени, а странке власти су успеле да договором са локалним групама грађанима и мањим странкама (пре свих Народном странком), те мањинским странкама формирају власт у свим београдским градским општинама.

Поред наведених локалних самоуправа, у појединима су однеле победу партије националних мањина, и то мађарска СВМ у Сенти, Кањижи, Ади, Бачкој Тополи, али то није имало посебне политичке последице, јер је СВМ дугогодишњи стратешки партнер СНС, и за очекивати је да ће напредњаке укључити у локалну власт. Другачија ситуација је била у Рашкој области/Санџаку – у Сјеници је појединачно победила и СПП, блиска владајућој СНС, док је у Тутину убедљиво победила опозициона СДА. На југу централне Србије победиле су појединачно пак албанске политичке опције – Фронт за промене (ДУА и АЗП), а у Прешеву њима супротстављени ПДД.

О доминацији коалиције СНС, односно самог СНС, говори и број и расподела одборничких мандата. Наиме, СНС је у овом изборном циклусу добила преко четири петине одборничких места кроз коалицију коју је предводила. Други по снази члан коалиције – СПС добио је значајнији број одборника, а остале чланице далеко мање. СНС је тако добио 1.601, СПС 213, СРС 53, Заветници 32, ПУПС 30, ЈС 25, СДПС 24, УСС 13 и ССС једног одборника. Није могуће утврдити страначку припадност за 31 одборника, али несумњиво већина од њих припада СНС.

Другопласирани је био блок странака окупљен око коалиције „Бирам борбу”, чију су окосницу чинили НПС, ДС, ЗЛФ, НЛС, ПСГ и Еколошки устанак. Њима су се у Војводини придружиле и регионална ЛСВ, мањинске ДЗВМ и ДЗХ. Такође, у различитим коалиционим савезима, овим странкама су се широм Србије придружили и одбори „бојкот” опозиције. Од странака Бирам борбу НПС је добио 139, ДС 109, ЗЛФ 85, ПСГ 25 и НЛС 25. У коалицијама са њима, или пак самостално, регионална ЛСВ је добила 17 одборника, СДС једног. Кључни чланови „бојкот” опозиције појединачно су освојили: НДСС 36, ССП 35, СРЦЕ 15 и ПОКС 14 одборника.

Новоформиран покрет Крени-Промени добио је укупно 83 одборника, а МИ-Снага народа 36 одборника.

Странке већ постојеће деснице које су, за разлику од локалних избора 2023. године, кренуле путем чешћих опозиционих савеза постигле су симболични резултат, па је тако Народна странка добила 10, Двери 8, Доста је било 7, а Нова Србија 3 одборничка места. Истовремено, МИ-Глас из народа из којег се издвојила МИ-Снага из народа добила је само једног одборника, итд.

Код мањинских странака – међу Мађарима СВМ је освојила 156, а ДЗВМ 2 одборничка мандата. Код бошњачких странака СДА је освојила 25, СПП 17, СДП 10. Код албанских странака – ПДД 16, АЗП 11, ДПА 8, ПДП 8, ДУА 6, ДП 6, Покрет за реформе 6, Алијанса за долину 3.

Код осталих мањина – Руска странка је освојила 13 одборничких места, хрватска ДСХВ је добила 5, а ДЗХ једно место. Црногорска партија је освојила једно место, Словачка демократска лига такође једно место.

Групе грађана и локални покрети освојили су 326 одборничких мандата.

Збирно, од укупно 3.292 одборничких места која су бирана у овом изборном циклусу, партије власти освојиле су 2.022 (61,42%), странке опозиције 649 (19,71%), мањинске странке 295 (8,96%), а групе грађана и локални покрети 326 (9,90% одборничких места).

РЕЗУЛТАТИ ЛОКАЛНИХ ПОКРЕТА И ГРУПА ГРАЂАНА НА ЛОКАЛНИМ ИЗБОРИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ, ЈУН 2024. ГОДИНЕ

Групе грађана су наступиле у 73 од 90 јединица локалне самоуправе (укупно њих 116). Највећи број наступио је у Новом Саду и Земуну – по 5, Вождовцу, Тутину, Сјеници – по 4, у Горњем Милановцу, Старој Пазови, нишким градским општинама Црвени Крст и Пантелеј – по три.

Карактеристично за овај изборни циклус је и постојање листа које су се својим именима преклапале са именима опозиционих листа (ГГ МИ-за Гроцку; Европска зелена странка – Ја сам Сурчин, ти си Сурчин и Ја сам Гроцка, ти си Гроцка, покрени промене, ГГ Бачка паланка против насиља, ГГ Врбас против насиља). Примера ради, листе група грађана које у себи имају одредницу „против насиља” наступиле су у 22 града и општине, већином у Војводини. Било је и оних чији су носиоци именовани асоцијали на имена опозиционих

политичара (ГГ „Доста је било насиља, криминала и корупције” Милорад Радуловић у Земуну или ГГ „Кикинда против насиља” Милорад Мики Алексић). То недвосмислено показује да је основни циљ ових листа био да се одвуче део опозиционо оријентисаних бирача.

Групе грађана поновиле су успех које су оствариле на изборима крајем 2023. године. Највећи успех постигла је ГГ Драган Милић у Нишу, освајајући 27% изборне подршке. То није био изолован случај, па тако и на другим местима групе грађана и локални покрети остварују следеће резултате – у Сопоту ГГ „Заједно за наш Сопот” (27,83%), у Бачу ГГ „Мој Бач – слобода за све” (27,82%), у Сремским Карловцима ГГ „Карловачка прича” (27,16%), у Врбасу ГГ „Ослободимо Врбас данас” (26,80%), у Инђији ГГ „Грађанин. Да, може боље” (25,21%), итд.

Настављен је општи тренд добрих резултата група грађана који се у Србији присутан током неколико последњих изборних циклуса локалних избора. На тај начин се потврђује теза да препознатљиви појединци у локалним срединама могу остваривати итекако добре изборне резултате ван традиционалних, партијских канала репрезентације (Matić 2024).

ФОРМИРАЊЕ ВЛАСТИ

Имајући у виду резултате избора, у већини градова, општина и градских општина већину има СНС и њени коалициони партнери. То јасно говори да СНС без сумње формира власт преко 80 локалних самоуправа, изузев локалних самоуправа где је дошло до спорова након бројања гласова – градови Ниш и Чачак. Опозиција има јасну одборничку већину само у нишкој општини Медијана, у којој је крајем јула и формирана опозициона већина (Euronews Србија 2024).

За разлику од општина са мађарском већином у којима већину има СВМ – Бачка Топола, Кањижа и Сента (али која је у стратешкој коалицији са СНС и вероватно је да ће са њима формирати локалну власт), још није јасна позиција у Рашкој области/Санџаку (у Тутину релативну победу остварила је СДА, а у Сјеници СПП, што не мора нужно да доведе до исхода да ове странке формирају локалне већине). Исто питање отворено је за општине југа Србије – Бујановац (појединачно победио Фронт за промене) и Прешево (појединачно победио ПДД) у којима већину чине припадници албанске националне мањине.

ЗАКЉУЧАК

Локални избори одржани у јуну 2024. године били су део ширег изборног процеса на локалном нивоу власти. Тај процес је отпочео кампањом за локалне изборе који су одржани паралелно са парламентарним и покрајинским децембра 2023. године. Иако се могу сматрати деловима једног изборног циклуса (по први пут од обнове вишепартијског система у Србији подељеног циклуса локалних избора), постојали су и чиниоци који су указивали на неке различите карактеристике. Наиме, за разлику од децембарских избора, локални избори из јуна нису текли паралелно са парламентарним изборима (иако су и на њима доминирале националне испред локалних тема), били су праћени делимичним бојкотом опозиционих странака (пре свега усмереним на Београд), претходили су им преговори власти и опозиције о изборним условима – од којих је део опозиције одустао, а наставак преговора донео одређене промене изборног законодавства кроз делимично сређивање бирачких спискова забраном гласања на новој адреси 11 месеци, почев од 3. јула 2023. године. Власт је изашла у сусрет опозицији око термина и избори у свим јединицама локалне самоуправе су одржани истог дана. Истовремено, дошло је појаве нове политичке опције у Београду (Покрет Крени-Промени) која је освојила респектабилну подршку бирачког тела, односно скоро петину гласова.

Коалиција власти окупљена око СНС постигла је велики успех на овим изборима. Поред јаке страначке дисциплине, грађења широке коалиције, али и несумњиве подршке у одређеним регионима (пре свега у Војводини), њиховој победи је допринела подељеност опозиције која је супротстављеним порукама унела конфузију, што је резултовало апатијом и разочарењем њених гласача.

Овај изборни циклус је донео смањену излазност која је индукована и бојкотом дела опозиције у Београду, али и одсуством избора за више нивое власти. Пад броја гласова опозиције, али и странака власти у Београду показали су и извесан замор бирача, што ће, претпоставља се, власт имати у виду и настојати да у наредном периоду не ремети редовни изборни календар (најава да су први наредни избори – председнички на пролеће 2027. године).

Странке власти обезбедиле су овим локалним изборима потпуно заокруживање власти на свим нивоима – републички, покрајински, градски, па све до општинских власти и њену потпуну

унисоност. Једини изузеци су избори у градовима Ниш и Чачак, где је изборни процес оспорен од стране опозиције, и нишка општина Медијана где је опозиција освојила већину.

Опозиција је, чини се, више од борбе против власти била окренута себи и међусобном одмеравању снага. Либерални, проевропски блок партија овога пута се рачвао у три правца – коалицију „Бирам борбу” као део некадашње коалиције Србија против насиља (НПС, ЗЛФ, ДС, ПСГ, НЛС, Еколошки устанак), круг око ССП и СРЦЕ који су се определили за бојкот и нову политичку опцију – Покрет Крени-Промени. Свако је у изборној трци имао своју аргументацију, мање или више прихватљиву, за и против изласка на изборе, али је тешко отети се утиску да је и излазак и неизлазак на изборе имао за функцију мерење популарности и подвлачење црте око тога ко би у наредном периоду могао да предводи опозициони фронт. У том контексту, својим скромним резултатом, чини се, најгоре је прошла коалиција „Бирам борбу”, али и „бојкот” опозиција чији је успех једино био у спуштању излазности (и, посредно и парадоксално, олакшавању победе власти). Она је себе лишила представљања у Београду, како у граду тако и у општинама где су, парадоксално, водеће бојкот странке – ССП и НДСС најјаче. Чини се да су избори донели највише користи „новом лицу” – покрету Крени-Промени Саве Манојловића, који је својих агилним наступом успео да придобије бираче целог спектра опозиционих странака.

Десна опозиција је пак наставила са дезинтеграцијом. Опције Народне странке, Двери, Доста је било постигле су готово занемарљив резултат. Некада опозициони Заветници прешли су на страну власти, па је тако десна опозиција сведена на МИ-Снага народа и НДСС и ПОКС који су бојкотовали изборе.

Групе грађана су као и у децембру 2023. године показале велики и нарастајући значај на локалном нивоу, о чему најсликовитије говори успех Групе грађана Драган Милић у Нишу, која је, после СНС, водећа политичка снага у Нишу, трећем по величини граду у Србији.

Током последњег изборног циклуса локалних избора, уочене су бројне неправилности, које су се превасходно огледале у неравноправности изборних актера. Представници ОДИХР су нарочито указали на злоупотребу јавних ресурса и на неадекватно деловање изборне администрације, што доводи у питање интегритет целокупног изборног процеса. Представници међународне

посматрачке мисије посебно су указали на притисак на запослене у јавном сектору, док су се кључне мањкавости у раду изборних органа огледале у њиховој зависности од локалних владајућих коалиција што је водило неједнакости актера у изборном процесу (OSCE 2024b).

Ипак, релативно уобичајена излазност за локалне изборе које не прате парламентарни избори (донекле умањена бојкотом у Београдом – за око 12%, али не у толикој мери да би се оспоравао њихов легитимитет – са преко 46% бирача који су гласали), подељеност опозиције, различите оцене избора страних посматрача ОЕБС, ОДИХР, незаинтересованост европске јавности за изборе у Србији у ишчекивању избора за Европски парламент, уз трзавице током изборног дана, допринели су томе да су локални избори у Србији задржали обележја легалности и легитимности.

Сумарно, странке власти око СНС апсолутно могу бити задовољне заокруживањем власти на свим нивоима и без трзавица могу очекивати наредни изборни круг, док управо пред опозицијом стоје бројна отворена питања – лидерства, међусобних размирица и изласка из тог зачараног круга интерних сукоба, проналаска одговарајуће стратегије борбе против власти и борбе за побољшање изборних улова и коначно анимирања разочараних грађана за опозициони активизам како на националном тако и на локалном нивоу.

Као и у децембарском изборном циклусу, у јунском је јасно демонстрирана значајна снага група грађана и локалних покрета у појединим локалним срединама које су поново освојиле значајан број мандата. Њихов континуирани успех у локалним изборним аренама недвосмислено показује да код грађана постоји заинтересованост за проблеме њихових локалних заједница и тежња да се гласа за независне кандидате.

У научној и стручној литератури још увек не постоји довољан број радова који обрађују питање локалних избора и њихових ефеката на политички систем у целини. Тек у новије време појављује се одређени број студија које разматрају ово питање. Чак се појављују и међународни Зборници радова и темати часописа који компаративно посматрају питање локалних избора (Gendźwiłł and Steyvers 2021; Gendźwiłł, Kjaer and Steyvers 2022). Кључна карактеристика овог изборног циклуса је ниска излазност на локалне изборе, услед њихове раздвојености од парламентарних. Иста тенденција је уочена и на

локалним изборима у Србији 2004. године када је уз последњи то био једини случај када локални избори нису текли паралелно са парламентарним. Бојкот дела опозиције је свакако утицао на такав ефекат, али је наведена тенденција уочена и у пракси етаблираних демократија. Показује се да грађани на локалним изборима не гласају униsono са парламентарним, и да у том смислу постоје извесна одступања.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Danas. 2024. „ProGlas i opozicija potpisali dogovor o slobodnim izborima.” *Danas*. Poslednji pristup 30. jula 2024. <https://www.danas.rs/vesti/politika/proglas-i-opozicija-potpisali-dogovor-o-slobodnim-izborima/>.
- Euronews Srbija. 2024. „Formirana vlast u niškoj opštini Medijana: Predsednik Mladen Đurić iz Grupe građana dr Dragan Milić.” *Euronews*. Poslednji pristup 6. avgusta 2024. <https://www.euronews.rs/srbija/politika/131795/formirana-vlast-u-niskoj-opstini-medijana-predsednik-mladen-duric-iz-grupe-gradana-dr-dragan-milic/> vest.
- FoNet. 2024. „Vlada Srbije u Opštini Preševo imenovala Privremeni organ.” *Danas*. Poslednji pristup 6. avgusta 2024. <https://www.danas.rs/vesti/politika/vlada-srbije-u-opstini-presevo-imenovala-privremeni-organ/>.
- Gendźwiłł, Adam, and Kristof Steyvers. 2021. “Guest editors’ introduction: Comparing local elections and voting in Europe: lower rank, different kind... or missing link?” *Local Government Studies* 47 (1): 1–10. DOI: 10.1080/03003930.2020.1825387.
- Gendźwiłł, Adam, Ulrik Kjaer, and Kristof Steyvers, eds. 2022. *The Routledge Handbook of Local Elections and Voting in Europe*. London: Routledge.
- Jovanović, Milan, i Petar Matić. 2020. „Izbori odbornika skupština opština i gradova u Srbiji 1990–2020. godine.” U *Kako, koga i zašto smo birali*, ur. Milan Jovanović i Dušan Vučićević, 681–718. Beograd: Institut za političke studije i Službeni glasnik.
- Kasapović, Mirjana. 2003. *Izborni leksikon*. Zagreb: Politička kultura.
- Marschall, Melissa, Paru Shah, and Anirudh Ruhil. 2011. “The Study of Local Elections: A Looking Glass into the Future.” *PS: Political Science & Politics* 44 (1): 97–100. DOI: 10.1017/S1049096510001940.
- Matić, Petar. 2012. „Lokalni izbori u Srbiji 2012.” *Srpska politička misao* 38 (4): 33–48. DOI: 10.22182/spm.3842012.2.

- Matić, Petar. 2020. „O potrebi vremenskog odvajanja lokalnih i parlamentarnih izbora u Srbiji.” U *Dijalog o izborima 2020*, ur. Milan Jovanović i Dejan Milenković, 44–54. Beograd: Fakultet političkih nauka.
- Matić, Petar. 2024. „Citizens’ Groups as Local Democracy Actors in Serbia.” *Srpska politička misao* 85 (3): 25–38. DOI: 10.5937/spm85-50490.
- Matić, Petar, i Aleksandra Mirović. 2011. „Lokalna samouprava u kontekstu modernizacije.” *Politička revija* 29 (3): 259–276. DOI: 10.22182/pr.2932011.12.
- Matić, Petar, i Marko Mijatović. 2024. „Lokalni izbori u Republici Srbiji, 17. decembar 2023.” *Baština* 34 (62): 193–208. DOI: 10.5937/bastina34-49541.
- Mirović, Aleksandra, i Petar Matić. 2007. *Izazovi i paradoksi globalizacije*. Beograd: Institut za političke studije.
- Mijatović, Marko. 2016. *Lokalni izbori nakon obnove višepartijskog sistema u Republici Srbiji 1990–2015. godine*. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer.
- NI. 2024. „LSV doneo odluku o zabrani predizbornih i postizbornih koalicija sa SNS na lokalnim izborima.” *NI*. Poslednji pristup 6. avgusta 2024. <https://ni.info.rs/vesti/lsv-doneo-odluku-o-zabrani-predizbornih-i-postizbornih-koalicija-sa-sns-na-lokalnim-izborima/>.
- Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE]. 2024a. *Vanredni parlamentarni izbori 17. decembar 2023: Misija za posmatranje izbora KDILJP-a Konačni izveštaj*. OSCE – ODIHR: Varšava.
- Organization for Security and Co-operation in Europe [OSCE]. 2024b. „Međunarodni posmatrači kažu da su lokalni izbori u Srbiji bili dobro organizovani, ali ugroženi neravnopravnim uslovima i smanjenom konkurentnošću.” *OSCE*. Poslednji pristup 6. avgusta 2024. <https://www.osce.org/sr/odihr/elections/570081>.
- Pejanović, Mirko. 2005. *Politički razvitak Bosne i Hercegovine u postdejtonskom periodu*. Sarajevo: TDK Šahinpašić.
- Rallings, Colin, and Michael Thrasher. 2003. *Local Elections in Britain*. London: Routledge.
- Rosenau, James N. 2003. *Distant Proximities: Dynamics beyond Globalization*. Princeton: Princeton University Press.

- Republička izborna komisija [RIK]. 2024. „Dokumenti Izbornih komisija.” Poslednji pristup 6. avgusta 2024. <https://www.rik.parlament.gov.rs/dokumenta/41985/document-type-1/election-round-0/additional-document-0/municipality-id-0/election-station-0>.
- Stepanov, Radivoj. 2008. *Uvod u politiku i politički sistem*. Novi Sad: Filozofski fakultet u Novom Sadu, Mediterran Publishing.
- Stojanović, Boban. 2022. „Uticaj političkih partija na formiranje lokalnih izvršnih vlasti u Srbiji od 2008. do 2016. godine.” Doktorska disertacija. Univerzitet u Beogradu: Fakultet političkih nauka.
- Stojiljković, Zoran. 2006. *Partijski sistem Srbije*. Beograd: Službeni glasnik.
- Tadić, Ljubomir. 1995. *Politikološki leksikon*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.
- Tuhina, Gjeraqina. 2024. „Evropski parlament izglasao rezoluciju o Srbiji kojom poziva na istragu o izborima.” *Radio Slobodna Evropa*. Poslednji pristup 6. avgusta 2024. <https://www.slobodnaevropa.org/a/rezolucija-evropskog-parlamenta-o-srbiji-izbori-fondovi/32810709.html>.
- Vetter, Angelika. 2014. “Just a Matter of Timing? Local Electoral Turnout in Germany in the Context of National and European Parliamentary Elections.” *German Politics* 24 (1): 67–84. DOI: 10.1080/09644008.2014.984693.
- Zakon o lokalnim izborima, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 14/2022 i 35/2024.
- Zakon o dopunama Zakona o jedinstvenom biračkom spisku, „Službeni glasnik Republike Srbije”, br. 44/2024.

Petar M. Matic*

Institute for Political Studies, Belgrade

Marko R. Mijatović**

Independent researcher, Belgrade

THE 2024 LOCAL ELECTIONS IN THE REPUBLIC OF SERBIA – POLITICAL DYNAMICS AND CONSEQUENCES

Resume

This paper will analyze the political dynamics of the last cycle of local elections in Serbia. We will refer to the existing institutional framework and the reforms in this field of electoral law that preceded the elections themselves. In this sense, the institutional paradigm will be applied in the first part to investigate the institutional context. The second section analyzes the broader socio-political context influencing turnout and election results. The third section pays attention to electoral actors, either individual parties or their coalitions. Minority parties that take part in the election game under special conditions through forms of positive discrimination are dealt with. The fourth section is devoted to forming local authorities, while a separate part is related to groups of citizens as separate political actors in local areas. The conclusion refers to the key findings of this research. Forming a particular whole with the local elections held in the city of Belgrade and another 65 municipalities, cities, and urban municipalities in central Serbia, on December 17, 2023, they showed a picture of the political scene of Serbia, its dynamics, actors at the national and local level, their strategies political struggles and, finally, electoral preferences citizens related to the political game in local political arenas. These elections were a test of sorts since they were held separately from the parliamentary elections at the end of 2023. They also provide an excellent basis for analyzing the political consequences of their separation from national elections, given that for half a year in

* E-mail address: pmatic75@gmail.com; ORCID: 0000-0003-0205-9762.

* E-mail address: markomijatovic78@gmail.com; ORCID: 0009-0008-9948-2287.

several cities and municipalities, local elections were held simultaneously with national ones.

Keywords: local elections, coalitions, political parties, groups of citizens, local self-government

* Овај рад је примљен 10. августа 2024. године, а прихваћен на састанку Редакције 17. октобра 2024. године.